

СЛОБОДНО ВРЕМЕ ДАРОВИТИХ УЧЕНИКА У ДОМУ

Апстракт: У овом раду разматрају се кључна теоријска питања и износе налази емпиријског истраживања о значају слободног времена за развој креативности код младих-даровитих у домовима ученика. Полазну основу чине савремена педагошка схватања XXI века која истичу да је креативност лична и друштвена потреба и да је као таква присутна у базичном образовању младих кроз развијање критичког мишљења, учења путем открића, информатичку и медијску писменост, као и дечје стваралаштво. Основни педагошки проблем, који се разматра у раду, односи се на могућности креирања подстицајне средине у слободном времену даровитих. Такође, анализирају се најчешће дилеме и проблеми који се јављају приликом осмишљавања и организовања слободног времена за даровите. У првом реду рада дат је преглед најзначајнијих схватања о слободном времену и његовом значају код домаћих и страних аутора. Истичу се схватања савремених аутора који креативност виде као испољавање одређених интелектуалних, социјалних, емоционалних и мотивационих процеса, који чине различите, али повезане аспекте креативне личности. У другом делу рада анализирани су резултати емпиријског истраживања, које је спроведено са даровитим ученицима средњих школа. Биће представљени резултати који се односе на њихову перцепцију расположивости и квалитета слободног времена, који имају на располагању у домовима ученика. Подаци су добијени упоредном анализом налаза до којих су дошли домаћи и страни аутори и података добијених нашим пилот истраживањем са даровитим ученицима, на основу чега су изведени закључци о квалитету слободног времена даровитих ученика у домовима.

Кључне речи: слободно време, млади-даровити ученици, креативност, подстицајна средина, слободне активности.

Увод

Слободно време постаје све значајнији ресурс савременог друштва. Један од кључних мерила квалитета живота, који се све чешће јавља у анализама развијених друштва је и количина и квалитет слободног времена које савремени човек има на располагању. Земље које су достигле висок ниво индустријског и економског раста све више почињу да у оквиру својих економских и социјалних политика разматрају и подизање обима и квалитета слободног времена увођењем четвородневне радне недеље и скраћивањем броја радних сати са осам на шест сати дневно. Такође, уводе се значајне промене у реализацији школског курикулума у коме се све више простора даје слободним активностима ученика и самосталном истраживању. У овим реформским мерама предњаче развијене скандинавске земље и Данска, које су донеле низ законских аката о важности слободног времена као есенцијалног људског права.

У вези са овом савременом тенденцијом може се поставити неколико питања. У каквој су вези социо-економски развој једног друштва и квалитет слободног времена? Да ли висок економски и индустријски степен развоја омогућава да слободно време добије на важности и постане један од цивилизацијских приоритета. Са друге стране, оправдано би било запитати се о томе да ли напори ка унапређењу обима и квалитета слободног времена могу да побољшају и друге друштвене параметре, као

¹ budimirkovic@yahoo.com

² nenadstevan@gmail.com

што су: економски, научни, образовни, здравствени и тако унапреде цело друштво. Суштинска дилема која се јавља је да ли и колико слободно време унапређује друштво, и колико развијено друштво унапређује квалитет и обим слободног времена.

У нашој земљи и региону, због неповољних социо-економских услова тешко да можемо говорити о томе да постоје тенденције да се економски и индустријски чиниоци усмере на подизање обима и квалитета слободног времена. Међутим, постоје друштвене институције у којима се може значајно утицати на слободно време. То су, пре свега, институције образовног система, као што су школе за ученике са посебним интересовањима и домови ученика. За нас је посебно важно да испитамо како слободно време које је на располагању ученицима може да унапреди квалитет њиховог живота и испољавање креативности.

У овом раду бавићемо се односом слободног времена, даровитости и креативности из теоријског и емпиријског угла. У првом делу рада дат је преглед најзначајнијих схватања о слободном времену и његовом значају код домаћих и страних аутора. Затим ћемо се ближе позабавити прегледом истраживања о повезаности слободног времена и испољавања креативности код даровитих. У другом делу рада, анализираћемо резултате емпиријског истраживања које је спроведено са даровитим ученицима средњих школа. Биће представљени резултати који се односе на њихову перцепцију расположивости и квалитета слободног времена који имају на располагању у домовима ученика. Упоредном анализом налаза, до којих су дошли домаћи и страни аутори и података добијених нашим пилот истраживањем са даровитим ученицима у домовима, покушаћемо да одговоримо на нека од питања која се тичу повезаности слободног времена и креативности.

Слободно време као друштвени феномен

Слободно време постоји само као људски и цивилизацијски конструкт. То значи да се о слободном времену може говорити само ако постоје друштвене појаве и институције које би такво време могле да ограниче и дефинишу (Vidulin-Orbanić, 2008). Другим речима, без света рада, индустрије, институција, школског система сво расположиво време би било слободно, јер би било неометано друштвеним факторима. Зато се каже да слободно време постоји само код човека, јер тај феномен нема никакво значење за друга бића која су вођена нагонима, инстинктима и немају институционализовано друштво. Оваква запажања посебно су дошла до изражаја у радовима светских аутора у другој половини 20. века (Јанковић, 1973; Mundy, Odum, 1979, Vidulin-Orbanić, 2008). Тада се феномен слободног времена све више проучава интердисциплинарно и трансдисциплинарно и формира се феноменологија слободног времена као посебна дисциплина.

Рана истраживања слободног времена код нас посматрају слободно време као период у току дана у коме је особа ослобођена од послова које од њега захтевају друштво као што су радне, школске и породичне обавезе (Јанковић, 1973). Занимљиво је да се већ тада слободно време дефинише као „ослобођеност” од захтева и друштвеног притиска. Каснија истраживања виде слободно време као кључан фактор неопходан за развој и задовољење потреба нарочито код деце и младих, па је тако слободно време „простор који треба омогућити задовољавање различитих потреба као што су игра, забава, учење нових знања и вештина, градња важних односа, оснаживање и многи други” (Јеђуд, Новак, 2005: 77). Слободно време се све више посматра у контексту неопходности за дечију добробит као и предуслов за развој даровитости. У том контексту истиче се важност крајњег циља образовања у слободном времену за унапређење квалитета живота и развоја појединца и друштва (Sivan, Stebbins, 2011). Ова истраживања послужила су као основ за промену бројних

социјалних и економских политика 20. и 21. века, које све више увиђају неопходност квалитетног слободног времена за цело друштво.

Последњих деценија јављају се педагошки покрети и правци који истичу значај образовања у слободном времену и његову суштинску улогу у процесу васпитања и образовања уопште (Mundy, Odum, 1979). Посебно се наглашава да је неопходно да у слободном времену сам човек има несметан избор и контролу, јер само тако слободно време остварује своју функцију (Росић, 2005). Слободно време према многим ауторима у социологији мора да има и хедонистичку димензију, јер само тако долази до опуштања од притисака друштва и средине (Коковић, 2008). Посебно се истиче да савремена педагогија слободног времена мора да усмери дете да слободно време схвати као лични чин који му омогућава „одмор, обнављање енергије, повећање продуктивности, рекреацију и релаксацију” (Будимир-Нинковић, 2013: 145). Јасно је да се аутори слажу да је слободно време незаменљив ресурс без кога нема правилног развоја човека и друштва.

Као посебан аспект бављења слободним временом јавља се и тежња домаће и стручне јавности да се више позабави осмишљавањем образовних активности у слободном времену и припрему будућих просветних радника за искоришћавање педагошких потенцијала слободног времена (Будимир-Нинковић, 2010). Такође, јавља се и потреба за посебним програмима обуке за професионалце у области образовања у слободном времену и за слободно време како код деце тако и код одраслих (Каџавенда-Радић, 2010). Ови налази указују да је неопходно иновирати приступе који су усмерени на педагошко искоришћавање слободног времена у складу са новим научним и технолошким изазовима 21. века.

Слободно време као предуслов развоја креативности даровитих

Савремене тенденције развоја образовања и педагошке праксе уопште недвосмислено се крећу ка већем уважавању личних слобода, испољавања иницијативе и креативности. Док су са једне стране многа занимања замењена аутоматизованим системима и машинама, са друге стране јавља се све већа потреба за креативним деловањем човека и стручњацима који су способни да осмишљавају нове начине решавања проблема.

Као што је средином 20. века у јеку технолошког и индустријског развоја постало јасно да је слободно време неопходно за нормалан и квалитетан живот (Francken, & Van Raaij, 1981), тако се првих деценија дошло до важних сазнања да без слободног времена не само да нема достојанственог живота, већ и да је оно неопходно за будућност човечанства, јер без њега нема креативности, а без креативности се не могу решити кључни проблеми у данашњем научно технолошком друштву (Whiting, & Hannam, 2015). То је отворило и бројна питања о томе како се креативност развија у ери информационо-комуникационих технологија и шта су могући изазови када говоримо о слободном времену и развоју креативности у присуству дигиталних технологија (Максић, 2016). Савремене информационо-комуникационе технологије су значајан фактор на релацији између слободног времена и развоја креативности код даровитих, јер је утврђен њихов велики позитивни потенцијал, али истовремено и ризици које они носе.

Истраживања су показала да слободно време има значајан утицај када је реч о школским постигнућима. Утврђено је да више слободног времена и усмерене слободне активности могу значајно да доведу до развоја креативног мишљења у школском окружењу, посебно код деце код које је изражен неки облик даровитости (Maksić, & Đurišić-Bojanović, 2004). Такође, нека ранија истраживања указују да „подаци о разликама у слободном времену даровитих имају значајне импликације за развој

интересовања, способности и креативности ученика. Ако се код младих подстичу активности које помажу развој даровитости или саме чине даровитост, увећавају се шансе да већи број њих постане даровит. Слободно време је врло погодно за овакву интервенцију” (Максић, 1997: 55). Стога, савремени школски системи теже да имплементирају што више активности у слободном времену за све ученике и да простор и услове прилагоде њиховим потребама.

Централно питање односа између слободног времена и креативности је како функционише њихова повезаност. Аутори који су се бавили овим проблемом истичу да слободно време, креативност и даровитост функционишу по принципу „повратне спреге” (Whiting, & Hannam, 2015). То значи да постоји међузависна повезаност између ових феномена, тако што слободно време доводи до развоја креативности, а испољавање креативности може да унапреди даровитост које тако поново утиче на квалитет слободног времена (слика 1). Ово важи само ако су задовољени одређени друштвени и педагошки предуслови.

Слика 1. Повратна спрега слободног времена, креативности и даровитости

Када је реч о слободном времену и развоју креативности и даровитости у домовима ученика ситуација је нешто комплекснија. Реч је о специфичним институцијама код којих слободно време треба да има примарну улогу у образовању. Ипак, слободно време у домовима ученика још није довољно теоријски и емпиријски истражено. Дом ученика се још увек посматра као институција која треба да задовољи најосновније потребе ученика (исхрана, смештај, учење, надзор). Са друге стране, аутори све више истичу да је дом ученика место подршке и развоја, „Дом ученика треба да буде место где друштво обезбеђује такве животне услове у којима ће ученици, уз помоћ васпитача, позитивно утицати једни на друге, успешно учити, свестрано се развијати и живети пуним животом младог човека” (Јешић, 2008: 20). У законским документима у Републици Србији наводи се да ученик у дому има право на васпитни рад, којим се, поред развијања и подстицања свих компоненти васпитања и очувања здравља ученика, подразумева и организовање слободног времена (Закон о ученичком и студентском стандарду, 2013). Препорука стручњака је да се слободно време ученика у дому организује кроз реализацију различитих секција и да ученици у складу са својим интересовањима, жељама и способностима бирају секције (драмску, спортску, уметничку, културну) у којима ће проводити слободно време (Јешић, 2008).

Већина аутора се слаже да младима који испољавају одређене склоности и интересовања треба понудити активности које одговарају њиховим јаким странама

(Dattilo, 2015: 89). Од посебног значаја је да ученици слободно време у дому проводе на активан, здрав, креативан и продуктиван начин. „Ако је недовољно осмишљен и вођен, простор слободног времена може постати извориштем неприхватљивих понашања и овисности. Стога је важно помагање младима у организацији и структурирању слободног времена и укључивање младих у креирање програма” (Млинаревић, Гајгер, 2010: 48). Даровитим ученицима треба понудити разноврсне, атрактивне, иновативне, богате садржаје и окупирати њихову пажњу, а све са циљем да их забаве, разоноде, оплемене, психофизички ојачају и допринесу њиховом свестраном развоју (Росић, 2005). Као кључан истиче се значај васпитања који би својом креативношћу и оригиналношћу заинтересовао ученика да слободно време у дому проводи на најквалитетнији и најкориснији начин.

Са становишта нашег рада домови ученика имају посебан значај јер представљају специфичне установе у којима слободно време има посебну улогу и о чему би требало посебно да се води рачуна. У овом раду бавићемо се и везом даровите деце која живе у домовима ученика и развојем њихове креативности кроз анализу емпиријских података.

Методологија истраживања

Проблем и циљ истраживања. Полазећи од тога да су бројна страна и домаћа истраживања потврдила међусобну условљеност квалитета слободног времена и развоја креативности код даровитих, желели смо да и сами дођемо до релевантних емпиријских података. Како утврђивање јасне и прецизне емпиријске повезаности слободног времена, даровитости и креативности захтева дуготрајан и сложен истраживачки процес, у овом раду одлучили смо да прикажемо резултате једног пилот истраживања које је спроведено 2019. године са даровитим ученицима средњих школа који живе у домовима. Идеја је да добијени резултати послуже као полазни параметри за каснија емпиријска истраживања на ову тему.

На основу представљеног проблема можемо рећи да је *циљ истраживања* испитивање мишљења даровитих ученика о квалитету слободног времена које имају на располагању у домовима ученика.

Из овако дефинисаног циља могу се извести следећи *задачи истраживања*:

- установити колико ученици у дому имају слободног времена током дана;
- испитати на који начин ученици у дому проводе слободно време;
- истражити које иновације ученици предлажу на унапређењу квалитета слободног времена;
- анализирати ставове ученика према заступљеним слободним активностима у домовима.

Метод, технике и инструмент истраживања. За потребе овог истраживања коришћена је *дескриптивна метода и техника анкетирања*. Од поступака обраде података коришћени су непараметарски поступци одређивања основних статистичких показатеља (фреквенције, проценти), израчунавање индекса скларних вредности (ИСВ) у скалама процена *Ликертовог типа*, а за проверу статистичке значајности коришћен је *хи-квадрат тест* (χ^2).

За потребе овог истраживања конструисан је посебан инструмент – упитник. Питања у упитнику су отвореног, затвореног и комбинованог типа. Упитник се састоји од две целине: прва питања се односе на опште податке о узорку, док су у другом делу питања која се односе на мишљење ученика према слободном времену у дому ученика.

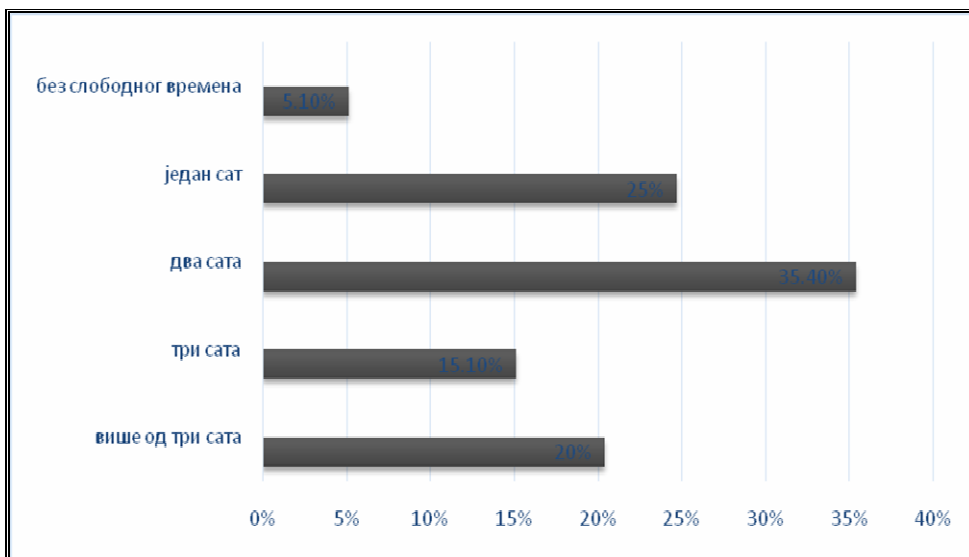
Узорак. Узорак истраживања су били ученици домова ученика средњих школа у Јагодини, Ћуприји и Неготину. Укупно је учествовало 198 испитаника, узраста од 15

до 18 година. Учесници истраживања бирани су по два критеријума: 1) потребно је било да имају висока школска постигнућа (одличан успех) и 2) да се у слободном времену баве неком активношћу која захтева испољавање креативности, било самостално било у оквиру секције. Идеја је да на тај начин укључимо оне ученике који показују посебна интересовања, односно може се сматрати да имају неки степен даровитости.

Структура учесника истраживања је следећа: 42,8% (85) је мушког и 57,2% (113) женског пола. Обухваћено је 40,7% (81) ученика првог разреда средње школе, 21,6% (43) ученика другог разреда, 22,5% (45) ученика трећег и 14,8% (29) ученика четвртог разреда средње школе који су смештени у домовима ученика.

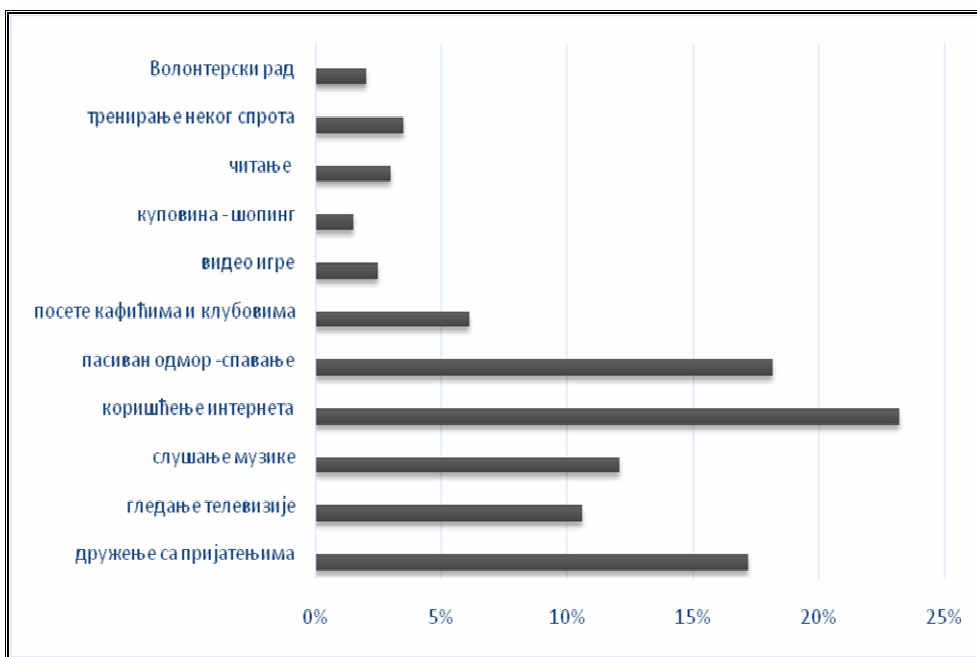
Интерпретација резултата истраживања

У складу са првим истраживачким задатком желели смо да утврдимо *колико ученици у дому имају слободног времена на располагању дневно*. Добијени резултати указују да је разлика у учесталости одговора статистички значајна ($\chi^2 = 30,5$; $df = 4$; $p = 0,00$) између ученика мушког и женског пола, који су се изјаснили да њих 5,09% (10) дневно нема слободног времена, 24,6% (49) ученика се изјаснило да дневно у дому има један сат слободног времена, 35,3% (70) навело је да има два сата слободног времена, 15,1% (30) дневно има три сата слободног времена, док је 20% (39) ученика навело да дневно има више од три сата слободног времена у дому ученика.

Графикон 1. Колико ученици у дому имају слободног времена

Један од задатака овог истраживања био је да испитамо *на који начин ученици у дому ученика проводе своје слободно време*.

Графикон 2. Начини на које ученици у дому проводе слободно време

Из резултата приказаних у графикону 2, можемо увидети да: 23,3% (46) ученика слободно време у дому проводи боравећи на интернету, 18,1% (36) ученика слободно време проводи спавајући, 17,1% (34) ученика слободно време испуњава дружењем са пријатељима, 12,2% (24) ученика навело је да слободно време проводи слушајући музику, 10,5% (21) ученика гледа телевизију, док 6,2% (12) ученика слободно време проводи боравећи у кафићима. Најмање заступљене активности у слободном времену ученика јесу следеће: тренинг 3,6% (7), читање књига 3% (6), играње видео игара 2,5% (5), волонтерски рад 2% (4) и куповина 1,5% (3). Добијени резултати указују да највећи број испитаника слободно време у дому ученика проводи на пасиван начин, са циљем одмора и релаксације.

Истраживањем смо желели да проверимо и *степен слагања, односно неслагања ученика према заступљеним слободним активностима у дому*. У табели 1 наведене су фреквенције и проценти одговора – степен слагања с наведеним исказима испитаника, изражен на скали процене Ликертовог типа.

Табела 1. Сагласност ученика са исказима, изражена на Ликертовој скали процене

Тврдње	Сасвим се слажем		Слажем се		Неодлучан сам		Не слажем се		Уопште се не слажем		ИСВ
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Ученици су укључени у организацију слободних активности	66	33,3	31	15,7	14	7,1	48	24,2	39	19,7	3,19
Слободне активности су адекватне и оригиналне	58	29,3	47	23,7	12	6,1	34	17,2	47	23,7	3,18
Секције су прилагођене мојим потребама и интересовањима	36	18,2	48	24,2	9	4,5	47	23,7	58	29,3	2,78

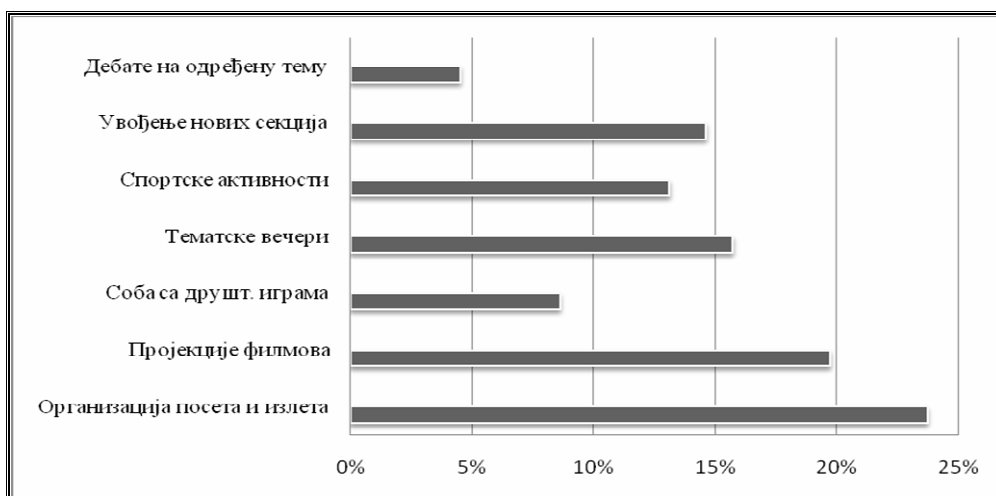
Слободно време у дому помаже развоју мојих талената	32	16,2	42	21,2	19	9,6	57	28,8	48	24,2	2,76
Потребне су иновације у организацији слободног времена у дому	119	60,1	56	28,3	2	1	13	6,6	8	4	4,39

Резултати показују ниске вредности код тврдњи, које се тичу начина реализације присутних слободних активности у дому ученика, док изразито висока вредност индекса вредности јесте код ставке да је *потребно иновирати слободно време у дому*. Ученици сматрају да у организацију слободних активности у дому треба да буду укључени више и да слободне активности морају да буду адекватније и оригиналније. На тај начин ће се ученици подстаћи на креативност, оригиналност, размишљање, као и трагање за новим идејама. Доминантно мишљење даровитих ученика је да слободно време и начине реализације активности у дому ученика треба унапредити, осавременити и иновирати.

Истраживањем смо желели да утврдимо *колико је ученика у дому укључено у домске секције*. Више од половине ученика 59,7% (118) одговорило је да нису чланови ниједне секције у дому ученика. Као разлог неучествовања у домским секцијама, 26,3% (52) ученика навело је да су секције „досадне” и „застареле” док је 33,2 % (66) ученика одговорило да секције нису у складу са њиховим интересовањима.

Постављено је питање свим ученицима *шта би изменили у реализацији домских секција*. Добијени резултати показују да 36,8% (73) ученика сматра да је потребна већа заинтересованост васпитача за секцију, 23,3% (46) ученика наводи да треба користити савременију опрему и материјале, 16,1% (32) ученика наводи да је потребно боље организовати секције, док 23,7% (47) ученика сматра да је потребно секције одржавати током целе школске године, а не само пред неку манифестацију.

На крају, ученицима је постављено питање *које новине би унели у организацију слободног времена у дому ученика* (в. графикон 3).

Графикон 3. Новине које би ученици унели у организацију слободног времена у дому

Анализирани резултати истраживања упућују на то да би 23,6% (47) ученика као новину у организацију слободних активности у дому увело организацију излета; 19,7% (39) ученика навело је да би волело да слободно време у дому проводи

гледајући филмове; 8,7% (17) ученика одговорило је да би у дому уредило собу са друштвеним играма, где би радо проводили своје слободно време, док 15,8% (31) ученика волело би да се у дому чешће организују тематске вечери, попут караока, маскенбала, вече традиционалне хране и пића; 13,2% (26) ученика одговорило је да би у организацију слободних активности у дому увело више спортских активности; 14,6% (29) ученика сматра да је неопходно увести нове секције, док је 4,5% (9) ученика навело да би организовало дебате на одређену тему и на тај начин квалитетно проводили слободно време у дому.

Закључна разматрања

Прегледом теоријских налаза страних и домаћих аутора установљено је да је слободно време неизоставан фактор квалитета савременог живота, али и да постаје кључан предуслов за развој друштва и решавање комплексних проблема данашњице. Аутори ову тврдњу аргументују тезом да је слободно време неопходан предуслов креативности, а да у савременом друштву технологије, аутоматизације, дигиталних технологија без креативности нема ни човечности, ни хуманог друштва. Савремена истраживања указују да квалитет слободног времена, појава креативности и развој даровитости функционишу према принципу повратне спреге, односно да су ове појаве међузависне.

У овом раду покушали смо да објединимо најзначајнија теоријска схватања и значај слободног времена за креативност даровитих са конкретном ситуацијом у пракси путем анализе емпиријских података добијаних пилот истраживањем са даровитим ученицима који живе у домовима. Полазна идеја је да се испитивањем мишљења ученика према слободним активностима у дому унесу могућа побољшања и унапреди слободно време у дому ученика. Резултати спроведеног истраживања указују на следеће чињенице:

- ученици сматрају да немају довољно слободног времена у домовима које би могли да користе на задовољавајући начин;
- велики број ученика проводи слободно време уз интернет, телевизију, разговор са вршњацима или пасиван одмор;
- ученици сматрају да немају довољно активну улогу у организовању слободних активности;
- већина ученика није задовољна квалитетом слободних активности и сматра да она нису прилагођена њиховим потребама, интересовањима и талентима;
- ученици су свесни потребе иновације слободног времена и предлажу бољу организацију секција, сопствену партиципацију у сарадњу са васпитачима на унапређењу квалитета слободног времена.

Занимљиво је да се у контексту проблема овог рада може закључити да су сами даровити ученици веома свесни важности слободног времена и потребе да се оно боље искористи. Они сматрају да у домовима ученика, у којима бораве, још увек не постоји довољно услова да се капацитет слободног времена искористи на најбољи начин. Проблем може да лежи и у томе да се Дом ученика у пракси још увек схвата као социјална установа збрињавања, а не као шира васпитно-образовна институција, чији је задатак много сложенији и захтевнији од задовољавања основних, егзистенцијалних потреба.

Идеја овог рада није била да пружи коначне одговоре о томе како се може решити проблем развоја креативности код даровитих кроз слободно време. Сматрали смо да је прво потребно јасно указати да се у стручној јавности још увек не посвећује довољно пажње значају слободног времена за развој човека и друштва. Нажалост,

результати нашег емпиријског истраживања потврдили су да у неким институцијама образовног система у којима би слободно време и слободне активности морале да имају веома важно и истакнуто место, и даље оно није искоришћено на најбољи могући начин. Већа партиципација самих ученика би значајно могла да унапреди ситуацију када је реч о потенцијалу слободног времена за развој креативности код даровитих. Такође, потребно је још научних радова и истраживања на ову тему како би се стручна и шира јавност активније укључила у решавање ових проблема.

Литература:

- Будимир-Нинковић, Г. (2010). *Едукација наставника за организовање слободног времена ученика*. Зеница: Педагошки факултет Универзитета у Зеници.
- Јанковић, В. (1973). *Слободно вријеме у сувременој педагошкој теорији и пракси*. Загреб: ПКЗ.
- Јеђуд, И., Новак, Т. (2006). *Провођење слободног времена дјеце и младих с поремећајима у понашању–квалитативна метода*. Загреб: Ревивија за социологију, 37(1–2), 77–90.
- Јешић, Д. (2008). *Домска педагогија*. Јагодина: Учитељски факултет.
- Коковић, Д. (2008). *Начин живота и слободно време*. Нови Сад: Факултет за спорт и туризам.
- Мијатовић, М. (2014). *Могући начини организовања слободног времена младих*. Вршац: Истраживања у педагогији, 4(2), 37–47.
- Млинарувић, В., Гајгер, В. (2010). „Слободно вријеме младих – простор креативног дјеловања”, Међународна колонија младих Ернестиново: 2003 – 2008. Осиејек: ХАЗУ, Завод за знанствени и умјетнички рад, 43–58.
- Mundy, J., & Odum, L. (1979). *Leisure education. Theory and practice*. John Wiley and Sons.
- Петровић, Ј., Зотовић, М. (2010). *Исти или другачији – слободно време младих у Војводини и у свету*. Зборник Матице српске за друштвене науке, 130, 73–88.
- Росић, В. (2005). *Слободно вријеме – слободне активности*. Ријека: Библиотека Едуцо.
- Sivan, Atara & Stebbins, Robert. (2011). *Leisure education: Definition, aims, advocacy, and practices—are we talking about the same thing(s)?*. World Leisure Journal, 53, 27–41.
- Закон о ученичком и студентском стандарду (2013). Службени гласник Републике Србије, бр. 55/2013.
- McHale, S. M., Crouter, A. C., & Tucker, C. J. (2001). Free-time activities in middle childhood: Links with adjustment in early adolescence. *Child development*, 72(6), 1764–1778.
- Osborne, J. G. (1969). Free - time as a reinforcer in the management of classroom behavior. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 2(2), 113–118.
- Francken, D. A., & Van Raaij, W. F. (1981). Satisfaction with leisure time activities. *Journal of leisure Research*, 13(4), 337–352.
- Whiting, J., & Hannam, K. (2015). Creativity, self-expression and leisure. *Leisure studies*, 34(3), 372–384.
- Kačavenda-Radić, N. (2010). Global perspective on leisure and preparation of professionals in leisure education. *Adult Education: The Response to Global Crises—Strengths and Challenges of the Profession*, 191–206.
- Kačavenda-Radić, N. M. (1989). *Слободно време и образовање*. Завод за удџбенике и наставна средства.
- Maksić, S., & Đurišić-Bojanović, M. (2004). *Креативност, знање и школски успех*.
- Vidulin-Orbanić, S. (2008). Fenomen слободног времена у постмодерном друштву. *Методички обзори: часопис за одгојно-образовну теорију и праксу*, 3(6), 19–33.
- Maksić, S. (2016). Neka питања о креативности у digitalном добу. *Настава и васпитање*, 65(1), 17–29.

Prof. Gordana Budimir-Ninkovic, PhD
Nenad Stevanovic, PhD, assistant professor
Fakulty of educational sciences
Universty of Kragujevac

FREE TIME OF GIFTED STUDENTS IN THE DORMS

Summary: This paper discusses key theoretical issues and presents the findings of an empirical study on the importance of leisure time in the development of creativity among young people gifted in students' dorms. The starting point is the modern pedagogical conceptions of the 21st century, which emphasize that creativity is a personal and social need and as such is present in basic youth education through the development of critical thinking, learning through discovery, information and media literacy, as well as children's creativity. The main pedagogical problem, which is considered in the paper, refers to the possibilities of creating a supportive environment in the free time of the gifted. Also, the most common dilemmas and problems that arise when designing and organizing free time for the gifted are analyzed. The first part of the paper gives an overview of the most important ideas about leisure time and its importance with local and foreign authors. It emphasizes the understanding of contemporary authors who see creativity as a manifestation of certain intellectual, social, emotional and motivational processes, which constitute different but related aspects of the creative personality. The second part of the paper analyzes the results of an empirical study conducted with gifted high school students. Results will be presented regarding their perception of the availability and quality of leisure time available in students' dorms. The data were obtained by a comparative analysis of the findings obtained by local and foreign authors and the data obtained by our pilot study with gifted students, on the basis of which conclusions were drawn about the quality of leisure time of gifted students in dorms.

Key words: leisure time, young-gifted students, creativity, supportive environment, leisure activities.

